

Юрій Пелешенко
Мирослав Трофимук

**ПРОМОВА ГРИГОРІЯ ЦАМБЛАКА
ПЕРЕД ПАПОЮ РИМСЬКИМ МАРТИНОМ V НА
КОНСТАНЦЬКОМУ СОБОРІ 25 ЛЮТОГО 1418 РОКУ**

DOI: 10.5281/zenodo.6350376

XVI Вселенський собор католицької церкви, скликаний папою Йоаном XXIII, відбувся в південнонімецькому м. Констанц (тепер земля Баден-Вюртенберг) з 5 листопада 1414 р. до 22 квітня 1418 р. Констанцький собор було скликано для реформування католицької церкви та припинення ворожечі між прихильниками трьох претендентів на папський престол¹.

18 чи 19 лютого 1418 р. до Констанца прибула делегація православної церкви на чолі з митрополитом Київським Григорієм Цамблаком². У складі делегації, згідно із “Хронікою Констанцького собору” Ульріха фон Ріхенталя³, було декілька єпископів, дев’ять учених священників, а також “з певною часткою вірогідності” представники таких міст: Берестя, Бринеська, Брянська, Бужеська (Буська), Вільна, Вітебська, Вишні, Володимира, Галича, Городла, Гроддека (Гродна), Дрогобича, Звенигородки, Кам’янця, Києва, Кросна, Кременця, Луцька, Львова, Любутська, Новогрудка, Орші, Перемишля, Полоцька, Рославля, Самбора, Сянока, Серпейська, Смоленська, Сокаля, Стародуба, Ярослава⁴.

¹ H. VAN DER HARDT, *Magnum oecumenicum Constantiense Concilium* (Berlin 1697–1700), t. 1–6; P. H. STUMP, *The Reforms of the Council of Constance (1414–1418)* (Leiden; New York; Köln, Brill 1994); Д. В. Смирнов, ‘Констанцький собор’ в *Православная энциклопедия* (Москва 2015), т. 37, с. 359–393.

² Кардинал Філлястрі писав, що Цамблак прибув на собор 18 лютого 1418 року, натомість Ульріх фон Ріхенталь – 19 лютого. Див., зокрема: F. J. THOMSON, ‘Gregory Tsamblak: The Men and the Myths. Gent, 1998’ in (1998), vol. 25, no. 2. Sonderband, *Slavica Gandensia* 80.

³ H. FINKE, *Forschungen und Quellen zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Aus dem Tagebuch des Kardinals Fillastre* (Paderborn 1889); Тн. М. BUCK (Hrsg.), *Chronik des Konstanzer Konzils 1414–1418 von Ulrich Richental* (Ostfildern 2010).

⁴ Ю. К. БЕГУНОВ, *Творческое наследие Григория Цамблака* (Женева, Буй-Тур; Велико Търново, Пик 2005) 439–441.

Вважається, що на цьому соборі Київський митрополит виголосив дві промови.

25 лютого 1418 р. Григорій Цамблук був прийнятий папою Мартіном V. На аудієнції папський духовник і перекладач, чеський теолог Маврікій Рвачка зачитав від імені Київського митрополита промову, що, напевне, була складена за допомогою її перекладача – грецького домініканця Андрія ХризOVERGA. Латинський переклад, напевне, спотворив слов'янський оригінал. Андрій ХризOVERG, мабуть, змінив і деякі думки автентичного тексту, щоб підкреслити бажання Григорія Цамблака прийняти унію й визнати папу Римського першоієрархом. Зокрема, у “Слові похвальному отцям Констанцького собору”, що збереглося в оригінальному списку церковнослов'янською мовою, Київський митрополит жодним словом не згадує про примат папи Римського, а лише пропонує влаштувати дискусію представників Східної і Західної церков, на якій вирішити всі суперечливі питання віри й після цього об'єднати Церкву Христову “в одне тіло”.

З текстів обох промов, виголошених Цамблук, впливає, що Київський митрополит єдиним шляхом до подолання суперечностей між православною і католицькою церквами та їх майбутнього об'єднання вважає вироблення спільної платформи на основі Святого Письма й авторитету отців Церкви. Залишаючись на позиціях православ'я, Григорій виявив релігійну толерантність, показав своє ліберальне ставлення до відмінностей між двома християнськими конфесіями.

У відповідь на звернення Цамблака папа Мартін V привітав митрополита за його наміри і пообіцяв подумати над здійсненням Григорієвого прохання та визначити час для обговорення проблеми унії.

Далі панегіриків і декларацій справа церковної унії не пішла, найімовірніше тому, що кожна зі сторін переговорів мала різну мету. Григорій Цамблук, спираючись на слова Ісуса Христа, що “буде отара одна і Один пастир” (Ін. 10:16), пропонував рівноправне об'єднання католицької та православної церков на основі спільних догм, але внутрішньої автокефалії. Це, мабуть, не влаштувало Рим, який прагнув адміністративного підпорядкування Східної церкви.

Латинський текст промови подається за вид.:

Н. FİNKE, *Forschungen und Quellen zur Geschichte des Konstanzer Konzils. Aus dem Tagebuch des Kardinals Fillastre* (Paderborn 1889) 238–242.

Передрук промови:

Г. ПЪРВЕВ, К. БАНЕВ, ‘Срещата на Григорий Цамблук с папа Мартин V на събора в Констанц пред 1418 г.’, (1982) 5 *Исторически преглед* 117–121.

Ю. К. БЕГУНОВ, *Творческое наследие Григория Цамблака* (Женева; Велико Тырново 2005) 180–184.

ГРИГОРІЙ ЦАМБЛАК

**ПРОМОВА
ПЕРЕД ПАПОЮ РИМСЬКИМ МАРТИНОМ V НА
КОНСТАНЦЬКОМУ СОБОРІ 25 ЛЮТОГО 1418 РОКУ**

Magnas gracias ago immortalis deo, beatissime pater, qui me dignum effecit hiis novissimis diebus post tantam jacturam tam diutini scismatis et inveterati sancte Romane ecclesie, quod astiterim vestre sanctitati, summo et indubitato pontifici et vero vicario Ihesu Christi. Gracias eciam ago ipsi omnipotenti deo, sanctissime pater, quod per tuam dignitatem dirupta sunt atque dejecta omnia illa obstacula salutis humane a catholica fide, posita autem in tuto atque collocata navicula Petri tot dudum tempestatibus acta et in antiquam illam suam dignitatem reducta, jamque illud, quod dudum optabam cum summis desideris et audire et videre, pacem scilicet et tranquillitatem sancte fidei catholice in presenciarum conspicio. Namque, beatissime pater, magnas nobis exteris nacionibus mencium conturbaciones attulit scisma, quod hactenus pressit sanctam Romanam ecclesiam. Et quia cum maximis singultibus desiderabamus hanc sanctam unionem, audita pace et tranquillitate ecclesie sancte dei inestimabilis jocunditas atque leticia innata nobis fuit omnibus, qui regiones illas Russie habitabamus. Cum itaque ego, beatissime pater, dudum hanc sanctam unionem desiderarem, adii christianissimum dominum meum, dominum regem Polonie ac dominum ducem Wytoldum fratrem suum, devotissimos principes sacrorum pedum tuorum, apud quos

Блаженнійший отче, велику подяку приношу безсмертному Богові, який удостоїв мене після такого тривалого й закоренілого розколу святої Римської церкви цими днями стати перед Вашою святістю, найвищим і безсумнівним понтифіком та істинним намісником Ісуса Христа. Дякую самому всемогутньому Богу, найсвятіший отче, бо завдяки Вашій гідності зруйновані й відкинуті усі перешкоди, що заважали католицькій вірі спасати людей, а корабель Петра, що стільки людей, був киданий бурями, повернуто до колишньої гідності, приведено й поставлено у безпечній пристані; і тепер я спостерігаю те, чого здавна бажав з найвищим прагненням чути і бачити – це мир і спокій святої католицької віри. Бо ж, блаженнійший отче, схизма внесла в уми наших народів величезні збурення, що й досі тиснуть на святу Римську церкву. І тому ми з величезним нетерпінням прагнемо цієї святої унії, оскільки почули про мир і спокій святої Божої церкви, про те, що ми, мешканці Руських земель, будемо охоплені безцінним задоволенням і природною радістю.

Отож, блаженнійший отче, давно вже бажаючи цього святого єднання, я звернувся до мого найхристияннішого володаря, пана короля Польщі та його брата пана князя Вітовта, принцепсів, благовійно відданих Вашим святим

contigit me eo tempore reperiri et ut plurimum conversari, quorum eciam serenissimorum principum devocione et amplissima fide dudum ad hanc sanctam voluntatem sancte Romane ecclesie motus sum atque deductus, ut non solum ego ad hanc sanctam fidem ecclesie summa exarserim aviditate, sed eciam omnibus meis viribus et omni mea cura et vigilia elaboraverim alios, quoscunque potui, ad hanc sanctam voluntatem inducere predicando et ammonendo in ydeomate illo Rutenico. Ex quibus populis, sanctissime pater, multos repperi hujus sancte voluntatis, qui cupiunt hanc sanctam unionem ecclesie. Itaque supplex rogavi predictos serenissimos principes, quatenus me expedirent venire ad pedes vestre sanctitatis ob hanc maxime causam, ut ego eciam fruerer hac sancta pace ecclesie dei cum ceteris christianis, insuper eciam ut rogarem, quibus precibus possim, sanctitatem vestram, quatinus, sicut dei voluntate in persona vestre sanctitatis ecclesia dei unita est cum summa omni alacritate, ita eciam per vestram sanctitatem summa cura atque sollicitudine agatur, quatinus fiat unio inter illam ecclesiam Orientalem cum sancta Romana ecclesia, quamquam, beatissime pater, et ante has meas preces, quos in presenciarum effundo – vestra sanctitas omnem curam et sollicitudinem agit pro reductione illarum parcium, quamquam obruta sit mens ad presens vestre sanctitatis diversis et grandibus negociis pro reparacione christiane religionis. – Et sicut salvator mundi Jhesus Christus per suam sanctissimam passionem conjunxit et colligavit yma summis conjunxitque ipsam humanam naturam

стопам, біля яких мені випало у той час перебувати, і з якими я довго спілкувався: побожність цих найясніших володарів та їхня глибока віра здавна мене підштовхували і спонукали до цього святого бажання, щоб не лише я запалав сильним прагненням до з'єднання з Римською церквою і святою вірою, але й щоб усіма своїми силами, з усією турботою і стараннями переконував прихилитися до цього святого бажання проповідями та вмовляннями руською мовою [тут – церковнослов'янською]. У цих народах [русинах і волохах], святійший отче, я знайшов багатьох прихильників цього святого бажання – прагнення святого церковного єднання.

Отож, я, ставши на коліна, благовзгаданих найсвітліших володарів, щоб вони доручили мені прибути до ніг вашої святості і насолодитися, насамперед, святим миром Божої церкви з іншими християнами, і благи вашу святість, – тому що у вашій особі з Божої волі Божа Церква стала єдиною, – щоб з боку вашої святості виходила турбота й старання для здійснення єднання Східної Церкви з Римською. Хоча, блаженнійший отче, й перед моїм молитовним проханням, Ваша святість багато присвятила турбот і старання задля повернення тих [руських] земель, незважаючи на те, що думки Вашої святості були зайняті важкими і великими справами для відбудови християнської релігії.

І подібно до того, як Спаситель світу Ісус Христос перед своїми святійшими стражданнями пов'язав і поєднав найнижче з найвищим, людську природу

cum divina, ita et beatitudo vestra agat hiis diebus, ut gens illa nostra jungatur sancte Romane ecclesie. Redeantque iste due gentes clarifice et magnifice in pristina illorum benivolencia et amore, a qua benivolencia ob tam diuturnum scisma destitute sunt! – Cupit hanc sanctissimam unionem, beatissime pater, serenissimus dominus meus, dominus imperator Constantinopolitanus, filius sanctitatis vestre, patriarcha eciam illus urbis ceterique populi christiani illarum parcium, sicut persensi, quod jam prelocutum fuit de hac materia in presencia sanctitatis vestre per legatum ipsius serenissimi domini imperatoris, qui hanc materiam illius ipse secundum commissionem suam in hac parte prosequetur. In quantum autem attinet ex regionibus illis, ex quibus huc ad vestram sanctitatem accessi, que subjecte sunt in magna parte dominio et precepto superiorum nominatorum serenissimorum regis et principis, filiorum vestre sanctitatis, que tamen gentes cultui et ritui illius ecclesie subjecte sunt, ipsi gloriosissimi principes, sicut in aliis, curam gerunt in amplicacionem christiane religionis et augmentum, sicut sepiissime patuit vestre sanctitati et fama multorum et ipsorum principum litteris. Omnem eciam curam fecerunt, ut gentes, que ipsorum precepto subiciuntur, que sequestrate sunt a gremio sancte Romane ecclesie, ut zelatores christiane fidei cupiunt, ad unitatem ecclesie reducantur, hoc servato, ut cum via debita et honesta atque consueta fiat, scilicet per congregacionem concilii, ut utrimque congregentur periti et experti juris, qui discernant de negociis fidei. – Sperandum autem erit,

з Божою, так нехай і Ваше блаженство діє цими днями, щоби цей наш народ з'єднати з Римською церквою. І нехай опиняться ці два великі народи [русини і волохи] у величчі і пишності, у колишній любові й милості, з яких вони були відлучені тривалою схизмою.

Палко прагнуть цієї найсвятішої унії, блаженніший отче, найясніший владика мій, пан імператор Константинопольський, син Вашої святості, а також патріарх цього міста та інші християнські народи тих країв; про це вже йшла мова в присутності Вашої святості, найяснішого пана імператора, що й засвідчив посол.

Що ж до народів тих країв, з яких я прибув до Вашої святості, і які є підлеглими владі й проводу вищезгаданих найясніших короля і князя [Ягайла і Вітовта], синів Вашої святості, то ці народи є прихильниками культу і обряду тієї [православної] церкви; саме ці славетні володарі завжди докладали багато турботи про поширення й возвеличення християнської віри, – це добре відомо Вашій святості із численних чуток і послань самих володарів. Вони прикладають великі зусилля, щоб піддані ним народи, які відлучені від лона святої Римської церкви, повернулися до церковного єднання, як того бажають ревнителі християнської віри за умови, щоб це єднання здійснилося згідно з почесним і звичаєвим правом; а саме: через церковний собор, і щоб з обох боків зібралися досвідчені знавці права, які й вирішать питання віри.

Отже, треба сподіватися, блаженніший отче, що Ваша святість ви-

beatissime pater, quod vestra sanctitas manifestavit veritatem nec pacietur amplius tantos populos sequestratos esse ab invicem. Amplectetur itaque beatitudo vestra, sanctissime pater, presencia tempora, cum offeruntur! Multi sanctorum pontificum predecessorum vestre sanctitatis, non dubito, cupierunt presentem voluntatem illorum populorum et nescio quo dei iudicio non sunt assecuti. Felicissima autem vestra sanctitas, que ad hunc diem servata est, felices eciam nos, quibus datum erit illud videre et contractari manibus! Itaque, beatissime pater, sit imitatrix sanctitas vestra illius vicarii Christi Petri, cujus sedem tenetis, sit Pauli doctoris sanctissimi, cujus labores notissimi sunt ad convertendum populos ad fidem Christi, nec proceletur amplius negocium hoc clarissimum in longius, sed quam cicius rumpantur more mittanturque ad illas partes persone ydonee, que sua odorifica conversacione sanctaque vita edificent illos populos trahantque ad unitatem sancte matris ecclesie, et deus pacis et tocius dileccionis cooperetur ad hoc opus sanctissimum! Hec sancta voluntas coegit me, pater beatissime, hoc labores assumpsisse et ad presenciam vestre sanctitatis venisse cum maximo amore et dileccione. Spero autem me visurum ea, que speravi in vestra sanctitate, quatinus redire debeam visa optima voluntate et dispositione ad hoc sanctum opus vestre sanctitatis, quam semper deus incolumem custodiat feliciter! Amen.

явить щирість і не потерпить, щоб стільки народів було роз'єднано між собою. Отож, Ваше блаженство, усвідомте нинішній стан справ, яким він є! Багато хто зі святих понтифіків, попередників Вашої святості, не сумніваюся, прагнули справжнього бажання допомогти цим народам, та з Божої волі вони не досягли успіху. Отож, найщасливішою є Ваша святість, що живе у наш час, щасливі й ми, яким дано це бачити й торкнутися цього руками. Отож, блаженніший отче, нехай Ваша святість буде подібною до Петра – намісника Христового, чий престол Ви посідаєте, нехай буде подібною до Павла – святого учителя, чий труд у наверненні народів у Христову віру є особливо визначними, – й не відкладає на потім цю пресвяту справу і якомога швидше вишле у ті краї відповідних осіб, які своїм вишуканим словом і праведним життям піднімуть ті народи і приведуть їх до єдності святої матері-Церкви; нехай Бог посприє миром і загальною любов'ю цій пресвятій справі!

Це святе бажання спонукало мене, блаженніший Отче, взятися за цей труд, прийти з найвищою любов'ю і милістю до Вашої святості. Сподіваюсь, що я побачу в особі Вашої святості те, на що я покладаю надію, раніше, ніж я змушений буду повернутися, оскільки бачу найвище бажання і прихильність до цієї святої справи Вашої святості, яку нехай повік береже Бог у доброму здоров'ї. Амінь.